

Bílá kniha terciárního vzdělávání

Představení první verze určené k veřejné diskusi

Praha, 12.5.2008

Základní fakta

- **29.11. 2006** tým expertů OECD představil v Praze doporučení k terciárnímu vzdělávání (Thematic Review of Tertiary Education: Country note)
- **7.3.2007** vláda pověřila MŠMT připravit v návaznosti na doporučení OECD reformu terciárního vzdělávání
- **19.6. 2007** zveřejněny Hlavní teze Bílé knihy
- **18.9. 2007** konference k Tezím Bílé knihy v Senátu
- **27.3.2008** „Nultá“ verze Bílé knihy diskutována na MŠMT za účasti členů akademické obce
- **2.5. 2008** zveřejněna první verze Bílé knihy terciárního vzdělávání určená k veřejné diskusi

Autorský tým:

František Ježek, Petr Matějů (vedoucí projektu),
Daniel Münich, Pavla Polechová, Jan Slovák, Jana Straková,
David Václavík, Aleš Vlk, Simona Weidnerová, Jan Zrzavý

Bílá kniha: čím je a čím není

- Bílá kniha je **koncepční a strategický dokument**, který stanoví, jakým směrem by se mělo terciární vzdělávání v ČR vyvíjet v následujících 15 až 20 letech.
- Formuluje **potřeby společnosti a očekávání vlády** a vnějších aktérů od terciárního vzdělávání (vysokých a vyšších odborných škol).
- Bílá kniha **není technickým návodem**, jak změny uskutečnit (konkretizace, specifikace parametrů, atd. bude probíhat v rámci systémových projektů OP VpK).
- Bílá kniha **není návrhem zákona, resp. zákonů, ale základem pro jejich tvorbu** – práce na zákonech (TV, Finanční pomoc studentům) probíhají paralelně

Proč vzniká Bílá kniha (největší problémy k řešení)

Největší problémy k řešení

- **Systém terciárního vzdělávání je stále málo efektivní, jednotliví aktéři mají tendenci maximalizovat vstupy bez dostatečné odpovědnosti za výstupy**
 - Vysoké školy jsou málo ekonomicky zainteresované na kvalitě poskytovaného vzdělávání a uplatnění absolventů;
 - Studenti často upřednostňují „komfort“ před studijním výkonem, prodlužování studia, fluktuace, atd.
 - Systém je podfinancován (výdaje na studenta), ale prostředky nejsou alokovány efektivně;
 - Financování výzkumu a vývoje stále umožňuje přežívat podprůměrným, excelentní výkony se doma nevyplácí, hrozí nejen odliv nápadů, ale i mozků;
 - Celý systém je málo ovládaný principy konkurence, která by zvyšovala efektivitu a kvalitu;

Největší problémy k řešení

- **Systém terciárního vzdělávání stále není dostatečně diverzifikovaný dle potřeb jednotlivců a společnosti**
 - Velmi malá část studentů studuje v prakticky orientovaných programech, většina je zapsána v akademicky orientovaných institucích. Ve světě není tento poměr takto polarizovaný.
 - Vysoké školy mají téměř bez výjimek ambici se stát vědeckou institucí.
 - Akademicky orientované instituce nejsou schopny a ani by neměly reagovat na rychle se měnící požadavky na trhu práce.
 - Vstupuje-li na akademicky orientované instituce téměř 50 procent kohorty 19-letých, musí se to automaticky projevovat ve snížení jejich kvality (či absorpční kapacity) v porovnáním se situací před 10 lety.

Největší problémy k řešení

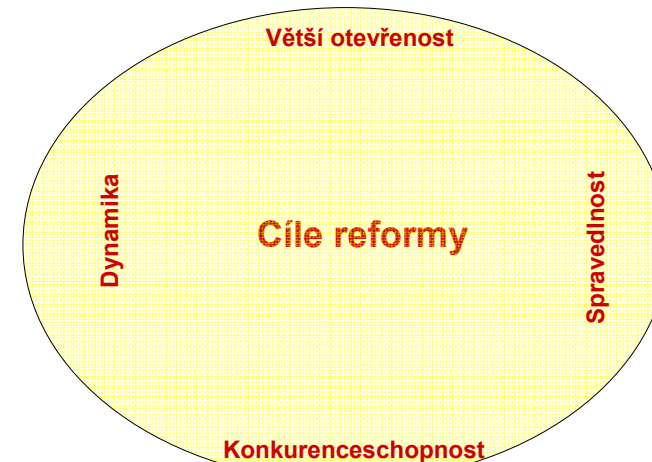
- **Systém terciárního vzdělávání je stále řízen metodami, které neodpovídají nové roli terciárního vzdělávání ve společnosti a v ekonomice**
 - V řízení vysokých škol se jen ojediněle prosazují prvky manažerského řízení, samospráva je uplatňována tam, kde se má uplatňovat “management”;
 - Pro posílení manažerských prvků v řízení vysokých škol není vytvořeno dostatečně parametrické prostředí (předvídatelnost, pravidla konkurence, financování);
 - Hlavní klienti systému (studenti a zaměstnavatelé) mají na výkon vysokých škol malý vliv, reprezentace studentů často hájí své vlastní zájmy;
 - Vysoké míře autonomie vysokých škol neodpovídá míra jejich odpovědnosti za vlastní rozvoj;

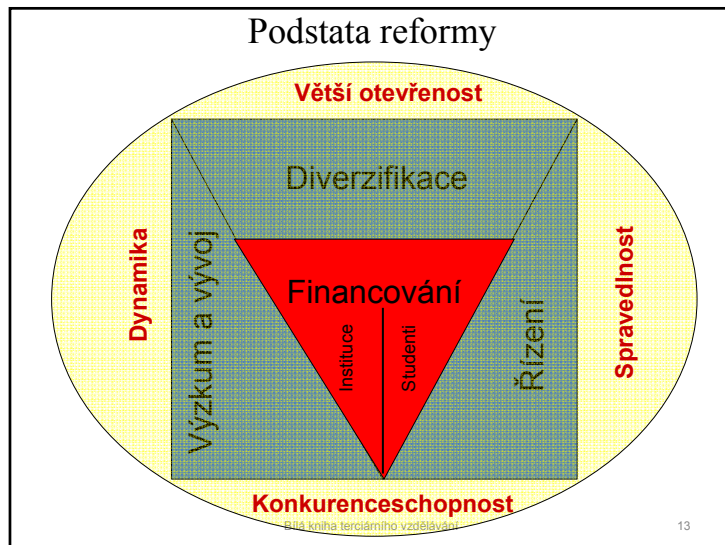
Největší problémy k řešení

- **Systém terciárního vzdělávání je stále velmi selektivní přispívá k růstu mezigeneračních nerovností**
 - Individuální ekonomická návratnost VŠ vzdělání v České republice prudce vzrostla a dnes patří k největším v OECD;
 - Za posledních 15 let ale u nás vzrostly i mezigenerační sociální nerovnosti v šancích na dosažení VŠ vzdělání;
 - To znamená, že systém, který má fungovat jako „výťah“ (nástroj sociální mobility), funguje opačně, tj. mezigenerační sociální rozdíly spíše petrifikuje;
 - To vše vede k paradoxu: „zadarmo“ (bez školného) studují častěji děti „bohatších“, zatímco děti chudších si za VŠ vzdělání musí platit (plně školné na soukromých školách);

Cíle a podstata navržené reformy:

Podstata reformy

- ## Cílový stav
- **Otevřený, přehledně strukturovaný (diverzifikovaný) systém** vzájemně propojených a prostupných segmentů terciárního vzdělávání (Bc. Mgr, PhD.)
 - **Existuje poměrně veliký segment poskytující profesně orientované bakalářské vzdělání** – vazba na trh práce, spolupráce se zaměstnavateli (Instituty odborné přípravy)
 - **Formují se typické výzkumné univerzity (fakulty):** centra špičkového výzkumu se silným důrazem na výchovu doktorandů
- Bílá kniha terciárního vzdělávání
- 14

- ## Cílový stav
- **Na financování TV se v nezmenšené míře podílí stát,** i veřejné zdroje jsou však výrazně více alokovány **podle výsledků** (kvalita vzdělávací služby, VaVaI)
 - **Roste podíl soukromých zdrojů:** průmysl, absolventi, finanční efekty z „třetí role“ univerzit
 - **V systému působí principy konkurence,** vysoké školy jsou silně zainteresovány na uplatnitelnosti absolventů a na výsledcích výzkumu a vývoje, vše se promítá do rozpočtů škol
 - **Existuje efektivní, přímo na studenty zacílený systém finanční pomoci studentům,** sociální nerovnosti v šancích na dosažení terciárního vzdělávání klesají
- Bílá kniha terciárního vzdělávání
- 15

Jak tohoto cíle dosáhnout?

Financování

Financování jako nástroj řízení

- Diverzifikovaný systém pružně reagující na měnící se potřeby nelze efektivně uřídit současnými metodami.
- Financování je třeba více navázat na prvky konkurence a zainteresovanosti (škol i studentů)
- Posílit automatické regulační mechanismy na úkor direktivních nebo zastupitelsky určených omezení a rozhodnutí.
- To vyžaduje transparentnější prostředí (informace o výsledcích), změny správy a řízení.

Výchozí předpoklady

- **Poptávka po terciárním vzdělání nebude klesat:** růst počtu absolventů maturitních oborů, odložená, dříve neuspokojená a opětovná poptávka, růst zvyšování formálních i neformálních nároků na vykonávání profesí, rostoucí netržní role VŠ vzdělání, koupěschopná poptávka po vzdělávání ze zahraničí.
- **Soupeření s rozpočtovými nároky ostatních kapitol státního rozpočtu bude nebude menší** (důchodový systém, zdravotnictví, reg. školství, atd.) → nárůst veřejných prostředků je věcí politických priorit/rozhodnutí, nikoliv podstatou reformy.
- **Realistické řešení: zvýšení alokační a produkční efektivity systému, reálné navyšování veřejných prostředků a výrazné rozšíření o soukromé zdroje.**

Základní pilíře nového systému

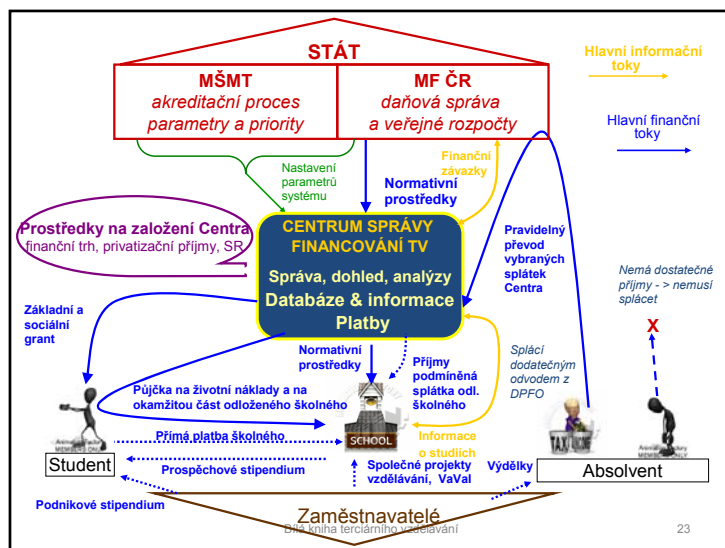
- **Veřejné financování vzdělávací činnosti - normativ:**
 - **základ financování**, prvek stability → posílení kontraktového principu a poptávkových signálů;
 - do výše normativně rozdělované složky se více promítají výstupy (absolventi), zejména u doktorandů;
 - **zprůsnění podmínek:** normativ vůči studentovi figuruje jako **základní vzdělávací grant (ZVG)** – jen jednou na příslušný stupeň a standardní délku studia;
 - **primárním subjektem** veřejné podpory institucí bude **občan**, zprostředkovaně poskytovatel vzdělání, tj. škola (krok narovnání podmínek pro soukromé VŠ);
 - **podíl nenormativně rozdělovaných prostředků se sníží**, do normativu přejde i rozhodující část prostředků na investice (rozhodování o investičních strategiích přenést na školy, umožnit investiční úvěry přímo školám);

Základní pilíře nového systému

- **Spoluúčast studentů – odložené školné:**
 - **doplňující zdroj financování**, prvek posilující zainteresovanost a motivaci;
 - školné bude diferencované podle skupin oborů, základem bude výnosnost vzdělání v daném oboru, nastaveny stropy;
 - možno uhradit předem, nebo využít nároku na odložení, škola dostane zálohu na odložené školné předem (do 50%);
 - odložené školné se bude splácet kontingenčně z nadprůměrného příjmu, nízký úrok, možnost aktivní role státu ovlivňovat poptávku po oborech (přes úroky či splácení);
 - správa odloženého školného a všech dalších finančních transakcí (půjčky, granty, stipendia) včetně výběru závazků vůči škole a státu přes DFO – **Centrum správy financování terciárního vzdělávání**

Základní pilíře nového systému

- **Financování VaV:** řešeno probíhající reformou VaVaI (schválena vládou 26.3.2007)
- **Synergie s přípravou BK:**
 - **věcná** (stejně cíle, koordinace v přípravě nástrojů realizace);
 - **personální** (členové týmu BK v RVV, v Komisi pro hodnocení výsledků i v Odborných komisích RVV);
 - **strategická** (propojení s iniciativou premiéra VIVAT a s Inovačním fórem).
- **Reforma VaVaI:**
 - výrazně posílí finanční ohodnocení vynikajících výsledků a excelence
 - ovlivní diversifikaci a formování výzkumných fakult či univerzit
 - posílí kvalitu výchovy doktorandů

Řízení a samospráva

Rovné šance

Současná situace

- Silně stratifikovaný (selektivní) systém středního školství (větvení v příliš nízkém věku, extrémně nízký podíl žáků procházejících všeobecným vzděláním).
- Pro finanční pomoc je student je chápán jako závislé dítě.
- Extrémně silné zatížení rozpočtů domácnosti rodičů VŠ studentů, velký podíl vlastních příjmů studentů při financování nákladů spojených se studiem.
- Sociální dávky směřované dominantně přes rodiče (přidávky na děti, sociální příplatky), daňové úlevy z příjmů rodičů.
- Absence nekomerčních typů půjček na životní náklady.
- Absence základního studijního grantu (stipendia)

Bílá kniha terciárního vzdělávání

30

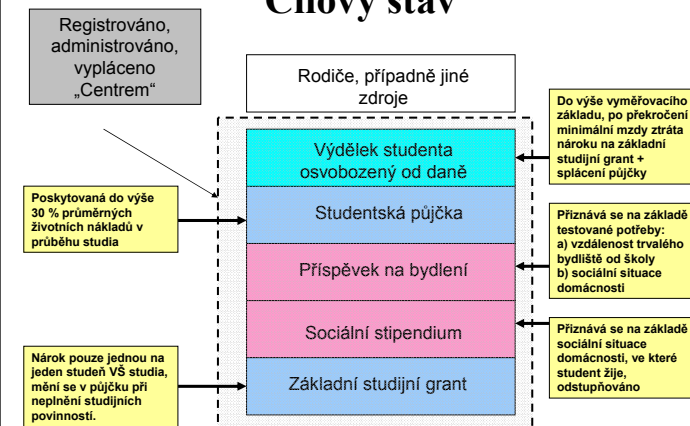
Řešení

1. Co největší část **nepřímé finanční podpory** (přidávky na děti, sociální přidávky, daňové úlevy rodičů na vyživované studující děti) transformovat ve **sjednocenou přímou finanční podporu**:
 - a. pro všechny studenty (**základní studijní grant**);
 - b. pro studenty z rodin s nízkými příjmy (**sociální stipendia**).
2. Řešit problém věkové hranice 26 let
3. Zavést **dostupné půjčky**, poskytované státem a splácené kontingenčním způsobem.
4. Zavést **specifický typ pracovní smlouvy** pro studenty pro příležitostnou práci.
5. Zavést **spoření na vzdělání** se státní podporou.

Bílá kniha terciárního vzdělávání

31

Cílový stav

Bílá kniha terciárního vzdělávání

32

Předpoklady na nižších úrovních vzdělání

Řešení

- Chceme-li zvýšit spravedlivost systému, kvalitu a užitečnost vzdělání, musíme tak činit **konzistentně v celém vzdělávacím systému**, na všech jeho úrovních.
- To znamená, že **opatření na nižších úrovních vzdělávacího systému musí být vedena stejnými principy jako kroky vzdělávací politiky v terciárním vzdělávání** (například o větší spravedlivost systému je nutno pečovat od předškolního vzdělávání, otázku maturitní zkoušky je nutno řešit v kontextu žádoucích změn v celém systému, apod.).

Za celý tým
děkuji za pozornost

Petr Matějů (vedoucí projektu)

František Ježek

Daniel Műnich

Pavla Polechová

Jan Slovák

Jana Straková

David Václavík

Aleš Vlk

Simona Weidnerová

Jan Zrzavý